

Wiedeń – perspektywa bibliotekarza

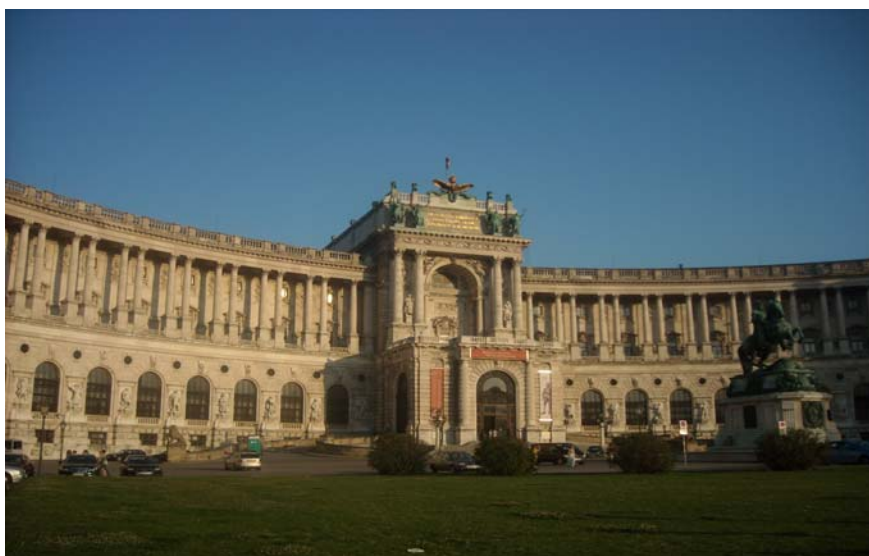
Marzena Błach

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Mozart. Strauss. Filharmonia i koncert noworoczny. Opera. Jednym słowem muzyka. A ponadto wiedeńska secesja i wraz z nią malarstwo Gustava Klimta, Egon Schiele'ego, Oskara Kokoschki. Monumentalna architektura, zadbane parki i ekskluzywne kawiarnie. Znakomite muzea: Kunsthistorisches Museum Wien, MAK (Muzeum Sztuk Stosowanych), Belveder. A zatem kultura. Kultura i turystyka. To główne skojarzenia ze stolicą Austrii.

Wiedeń ma jeszcze jedno, mniej znane oblicze – literackie. Z miastem tym związanych było wielu naukowców i pisarzy. Na czoło wysuwa się Wiedeń Zygmunta Freuda i Wiktora Frankla, wszak to tutaj działa Instytut nazwany imieniem tego neurologa-psychiatry, więzionego podczas II wojny światowej w obozie koncentracyjnym Auschwitz. Wiedeń to również miasto Franza Grillparzera, Józefa Rotha, Ivo Andricia - noblisty w dziedzinie literatury, który na Uniwersytecie Wiedeńskim studiował. Jest zatem Wiedeń miastem księgarń i bibliotek.

W okolicach Katedry św. Stefana zwiedzający natyka się na liczne księgarnie. A w największej atrakcji turystycznej – Hofburgu słynącym z apartamentów cesarzowej Elżbiety, zwanej popularnie Sissi – i w Hiszpańskiej Szkole Jazdy, gdzie odbywają się pokazy, na które – jak pisał w swoich pocztówkach z Wiednia Bolesław Faron (w latach 1986-1990 radca ds. kulturalnych i naukowych ambasady PRL w Wiedniu i dyrektor tamtejszego Instytutu Polskiego) – nie sposób uzyskać biletu bez znajomości lub dużego wyprzedzenia [1], mieści się Biblioteka Narodowa.

Fot. 1. Biblioteka Narodowa – Hofburg. Fot. M. Błach.

Österreichische Nationalbibliothek

Österreichische Nationalbibliothek – Biblioteka Narodowa Austrii, założona w XIV wieku przez Habsburgów, powstała na bazie dawnych księgozbiorów dworskich. W skrzydle Hofburgu z wejściem przy Josefsplatz mieści się zabytkowa Sala Paradna – Prunksaal, która stanowi przykład uniwersalnej barokowej biblioteki XVIII-wiecznej. Jej budowę zlecił cesarz Karol IV. Wybudowana została w latach 1723–1726 [2]. W najwyższym punkcie wysokość tego pomieszczenia wynosi 30 metrów, a jego długość ma 80 metrów. Sklepienie Prunksaalu ozdobił Daniel Gran pięknym barokowym malowidłem iluzjonistycznym, imitującym architekturę. W jego centrum znajduje się personifikacja Sławy. Towarzyszą jej Apollo oraz Herkules [3].

Fot. 2. Biblioteka Narodowa – Prunksaal. Fot. M. Błach.

Przechowywane są tu książki publikowane od 1501 do 1850 roku, łącznie 200 000 woluminów, z czego 15 000 zlokalizowanych w owalnym centrum sali pierwotnie było własnością księcia Eugeniusza Sabaudzkiego (1663–1736) [4]. Zaledwie ułamek z nich został zdigitalizowany, jak mówi pani Gerda Müller, kierownik Oddziału Digitalizacji. Widoczne na półkach w Prunksaalu grzbiety zastaniają kolejne, znajdujące się za nimi rzędy książek. I właśnie z tego ułożenia tomów w tej części biblioteki wynika wolne tempo digitalizacji zbiorów.

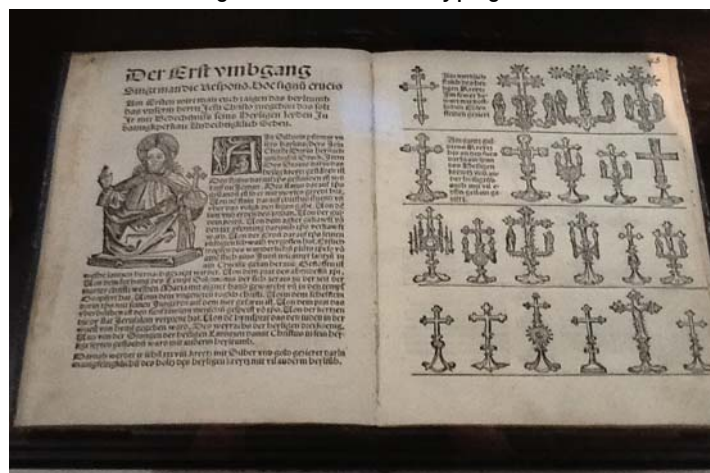

Fot. 3. Globus Vincenzo Coronelli w Prunksaalu. Fot. M. Błach.

Odrębną kolekcję Austriackiej Biblioteki Narodowej stanowią zbiory papirusów – Papyrussammlung, eksponowane w Albertinie wraz ze zbiorami grafiki liczącymi 50 000 rysunków, akwafort, akwareli oraz ponad 1 500 000 rycin. Albertina założona została w 1876 roku przez księcia Sasko-Cieszyńskiego Alberta i nazwana od jego imienia [5].

Zbiory biblioteczne w wiedeńskich muzeach

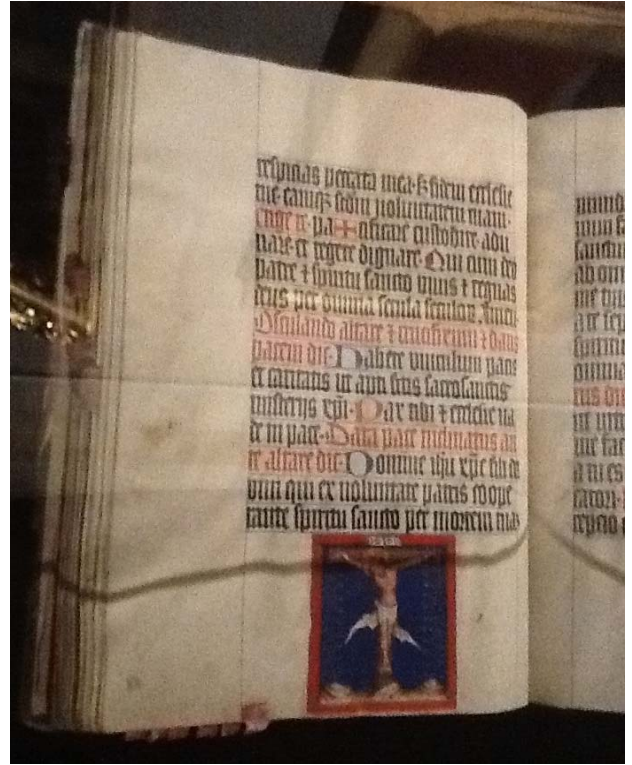
Literackie oblicze Wiednia dostrzec można również w muzeach – w skarbcu Katedry świętego Stefana prezentowany jest pięknie iluminowany lekcjonarz karoliński. W Muzeum Sztuki Stosowanej – Museum für angewandte Kunst, w skrócie zwanym MAK, część ekspozycji poświęcono pismu i wynalazku druku. Jak głosi niemieckie przysłowie, „Ten kto pisze, ten pozostaje” [6]. „A ten kto pisze jasno pozostawia większe wrażenie/większy wpływ” [7]. Historię pisma ilustrują tu pięknie iluminowane manuskrypty średniowieczne, inkunabuły oraz późniejsze druki. Różne kroje czcionki stają się pretekstem do omówienia zagadnień z zakresu typografii.

Fot. 4. Inwentarz relikwii znajdujących się w Katedrze św. Stefana (1502). Fot. M. Błach.

Fot. 5. Zaulek otwierający się na Katedrę św. Stefana.

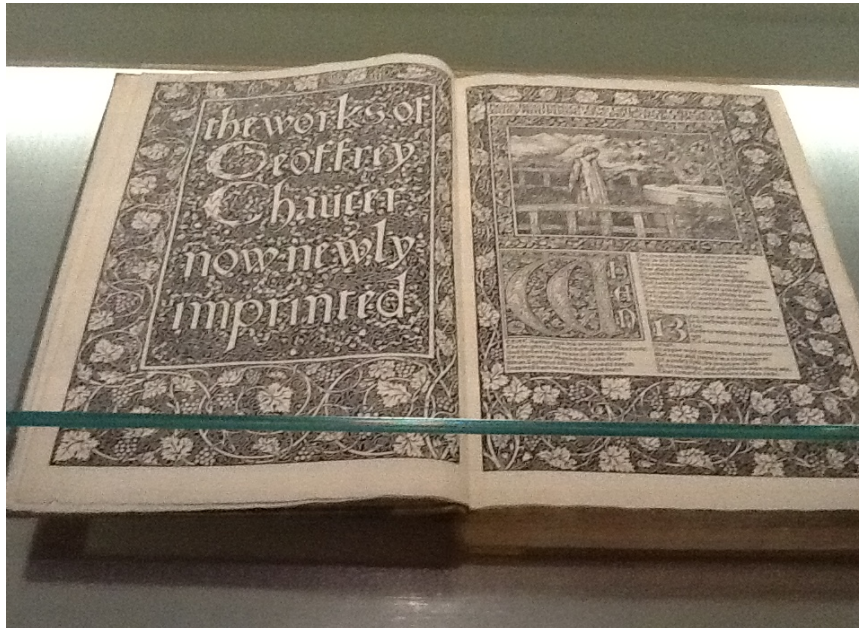

Fot. 6. Ewangeliarz z Muzeum Katedralnego.

Fot. M. Błach.

Fot. 7. Fragmenty rękopiśmiennych dokumentów prezentowane w Muzeum Sztuki Stosowanej. Fot. M. Błach.

Fot. 8. *The works of Geoffrey Chaucer*, London, 1896, Klemm Press - eksponat w Muzeum Sztuki Stosowanej. Fot. M. Błach.

W Muzeum Żydowskim z kolei odnaleźć można ciekawie ilustrowane książki, na przykład zbiór wierszy *In Gottes Krieg* z grafikami żydowskiego artysty Uriela Birnbauma, eksponowany w związku z rocznicą wybuchu I wojny światowej.

Fot. 9. Tomik poezji zilustrowany przez Uriela Birnbauma.

Fot. 10. Grafika Uriela Birnbauma *On the run* z cyklu *In Gottes Krieg* (1921) w Muzeum Żydowskim.

Fot. M. Błach.

Biblioteki, do których zwyczajni turyści podczas wakacyjnych spacerów po Wiedniu nie zajądzą, co nie znaczy, że miejsca te nie zasługują na uwagę, to przede wszystkim znakomicie wyposażona, centralnie usytuowana (przy jednej z głównych stacji metra) – Buechereien Wien – Biblioteka Publiczna Miasta Wiednia oraz Biblioteka Uniwersytetu Wiedeńskiego, a przede wszystkim, położona w dzielnicy Favoriten, której standardowe bezpłatne mapki turystyczne Wiednia rozdawane turystom w punktach informacyjnych i hotelach nie obejmują, biblioteka Pädagogische Hochschule.

Fot. 11. Stacja metra i gmach Buechereien Wien.

Fot. 12. Nowoczesny gmach wiedeńskiej Biblioteki Publicznej - Buechereien Wien.

Fot. M. Błach.

Fot. 13. Uniwersytet Wiedeński – dziedziniec. Fot. M. Błach.

Pädagogische Hochschule

Pädagogische Hochschule jest uczelnią pedagogiczną – szkołą wyższą, nie posiadającą statusu uniwersytetu. Podstawowym jej celem jest kształcenie nauczycieli. Proces ten wspomagają: szkoła mieszcząca się na kampusie, w której większość studentów odbywa swoje obowiązkowe praktyki oraz specjalistyczna biblioteka uczelniana.

Biblioteka jest zorganizowana tak, by ułatwić pracę wykładowcom i umożliwić studentom szybki dostęp do różnorodnych materiałów dydaktycznych pozwalających na przygotowanie ciekawych lekcji. Wszystkie płyty CD i DVD z materiałami audiowizualnymi są odłączone od książek i stanowią samoistne jednostki. Każda płyta wypożyczana jest jako odrębny materiał biblioteczny. Czytelne oznakowanie opakowań i samych płyt wraz z informacją w katalogu online o książce, z której dana płyta pochodzi, ułatwia szybkie odszukanie towarzyszącej płycie publikacji.

Wśród interesujących, wartych wzmianki rozwiązań są płyty CD z nagranyymi poszczególnymi odcinkami edukacyjnego programu radiowego ze scenariuszami lekcji na różne tematy. Kolekcja tych nagrań wyodrębniona została spośród pozostałych materiałów audio. Jest wykorzystywana nie tylko przez czytelników z Pädagogische Hochschule, ale także przez użytkowników innych austriackich bibliotek. Podczas mojego tygodniowego szkolenia w Pädagogische Hochschule w ramach programu Erasmus do biblioteki wróciło takie właśnie nagranie udostępnione w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

Zbiory biblioteki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Wiedniu, liczące ponad 200 000 woluminów, wymagają fachowej opieki. Nieustannie trwają prace selekcyjne, dokonywane są kolejne, zgodne z profilem uczelni zakupy nowości. Dla użytkowników biblioteka otwarta jest w poniedziałki od 8.00-18.00, od wtorku do czwartku w godzinach 8.00-16.00, a w piątki również od 8.00, ale tylko do 14.00. Zamówienia czytelników realizowane są trzy razy dziennie, książki przynoszone są z kilku rozproszonych magazynów.

Świadczone są tutaj również pozostałe, typowe dla bibliotek akademickich usługi, takie jak sprowadzanie książek w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Wszystkie te prace wykonuje zaledwie 15 osób!

Dzięki sprawnej organizacji i wykorzystaniu nowoczesnych urządzeń biblioteka działa bardzo efektywnie, co mogłam sama zaobserwować. Przy ładzie biblioteczej, która spełnia różne funkcje (jest to zarazem informatorium, jak i wypożyczalnia) udzielane są informacje, czytelnicy odbierają książki, także takie, które sprowadzone zostały z innych bibliotek. Publikacje zamawiane w ramach wypożyczalni międzybibliotecznej podlegają wypożyczeniom. Jest możliwe dzięki temu, że większość austriackich bibliotek uniwersyteckich, w tym uczelnie pedagogiczne, pracuje w systemie „operacyjnym” Aleph i posługuje się modułem do wypożyczeń międzybibliotecznych.

Wypożyczenia można dokonać samodzielnie za pomocą odrębnego urządzenia. Dzięki otwartemu dostępowi do półek z najbardziej poszukiwanymi i najczęściej wykorzystywanymi materiałami bibliotecznymi – płytami CD i książkami - czytelnicy mogą uzyskać potrzebne im materiały niemal natychmiast, bez uprzedniego składania zamówienia, i samodzielnie je wypożyczyć.

Lada biblioteczna wyposażona w dzwonek, którym można wezwać bibliotekarza zajętego np. w danym momencie porządkowaniem księgozbioru na półkach, znajduje się przy wejściu do głównego pomieszczenia biblioteki. Miejsce to spełnia kilka funkcji. Jest to jednocześnie przestrzeń magazynowa z otwartym dostępem do półek i wspomnianymi wyżej urządzeniami do samodzielnego wypożyczania książek, a zarazem czytelnia ze stanowiskami komputerowymi oraz wypożyczalnia – informatorium.

I to właśnie ta przeznaczona dla czytelników przestrzeń jest wizytówką biblioteki Pädagogische Hochschule. Dobrze oświetlona, ładnie rozplanowana ze stanowiskami komputerowymi i gniaздkami do podłączenia laptopów, a także z odseparowanym pokojem do wykonywania kserokopii, zaopatrzonym w gilotynę i laminarkę, wydaje się doskonale przystosowana do potrzeb studentów kierunków pedagogicznych.

Kolejnym atutem tej instytucji jest świetny sprzęt i oprogramowanie znakomicie usprawniające pracę. W ciągu pięciodniowych praktyk w Pädagogische Hochschule najwięcej czasu spędziłam na zapleczu na tak zwanym *job shadowing* – podglądając, jak wygląda realizacja zamówień międzybibliotecznych.

Transakcje są wysoce zautomatyzowane: dzięki odrębnemu modułowi systemu Aleph do wypożyczeń międzybibliotecznych czytelnicy biblioteki mogą, a nawet muszą składać swoje zamówienia po zalogowaniu się na indywidualne konto online. Zamówienia spływające zarówno od czytelników, jak i współpracujących bibliotek realizowane są w systemie Aleph. Bibliotekarz zalogowany do systemu otrzymuje informacje o złożonych zamówieniach bez potrzeby logowania się na skrzynkę e-mailową. Po zaznaczeniu zamówienia należy „wczytać” barkod książki lub płyty, a następnie wybrać z bazy bibliotekę, do której ma być ona wysłana, co powoduje automatyczne wydrukowanie potwierdzenia przez system.

Hauptbibliothek, Universität Wien

W identyczny sposób zorganizowana jest praca Wypożyczalni Międzybibliotecznej Hauptbibliothek, czyli Biblioteki Głównej Uniwersytetu Wiedeńskiego. Czytelnicy zamawiają książki i artykuły poprzez wypełnienie formularza online dostępnego po zalogowaniu się na konto biblioteczne.

Biorąc pod uwagę rozmiary tej uczelni i jej prestiż (powstała w 1365 roku, a zatem rok po założeniu Akademii Krakowskiej) nie dziwi fakt, iż realizowane są tu liczne zamówienia międzybiblioteczne. W ubiegłym roku biblioteka ta udostępniła w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych 8 772 dokumenty, książki, pliki i kserokopie. Dla czytelników, a zarazem studentów lub pracowników Uniwersytetu Wiedeńskiego sprowadzono 2 916 pozycji. Zamówień wysłano aż 3 859, z czego 970 skierowanych było do ośrodków zagranicznych.

Fot. 14. Gmach Uniwersytetu Wiedeńskiego.

Fot. 15. Uniwersytet Wiedeński – krużganki.

Fot. M. Błach.

Wiedeń – cel bibliotecznych peregrynacji

Jak widać, Wiedeń jest wymarzonym miejscem peregrynacji dla bibliotekarzy. Obok możliwości obejrzenia historycznych kolekcji w pięknie zachowanych wnętrzach Prunksaalu, znawcy i badacze historii książki mogą oddać się poszukiwaniom eksponatów powiązanych z bibliotekami, których wiele można odnaleźć w rozmaitych muzeach Wiednia. Inspiracją do reorganizacji i usprawnienia pracy mogą być pomysły i rozwiązania zaobserwowane w nowoczesnych wiedeńskich bibliotekach, takich jak Buechereien Wien (której czytelnicy w liczbie 190 000 osób wypożyczają książki w 33 językach świata, a także nagrania z muzyką lub filmami w różnorodnych formatach – na płytach CD, DVD lub Blu-Ray [8]), Hauptbibliothek Universität Wien lub Biblioteka Pädagogische Hochschule.

Zwiedzanie Wiednia i poznawanie jego dziedzictwa, również tego literackiego, może mieć charakter *stricte* naukowy. Dla polskich badaczy austriackie biblioteki, zwłaszcza zaś Biblioteka Narodowa, okazują się nieocenione. To właśnie w BN Bolesław Faron odnalazł wszystkie numery krakowskiego „Życia”! W Wiedniu, a nie w Krakowie. Podkreślić zresztą należy, że członkami słynnej „Secesji” byli znani polscy artyści na stałe z Krakowem związani – Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer czy Jan Stanisławski [9].

Zastanawiając się, gdzie pojechać na szkolenie w ramach programu Erasmus, warto wziąć pod rozwagę stolicę Austrii. W bibliotekach licznych szkół wyższych mających swoją siedzibę w Wiedniu jest bowiem co podpatrywać! Autorka tego sprawozdania ma nadzieję, że w tym krótkim artykule udało się zaprezentować literackie i biblioteczne oblicze Wiednia.

Fot. 16. Graduał z opactwa Weingarten (1217-1235).

Fot. 17. Oprawa książki Jan Vermeyen, Praga (początek XVII wieku).

Zbiory Kunsthistorisches Museum (Muzeum Historii Sztuki) w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 18. Książka ze scenami z Pasji, Francja (II połowa XV wieku).
Zbiory Kunsthistorisches Museum w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 19. Księgarnia tyrolska w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 20. Witryna księgarni wiedeńskiej. Fot. M. Błach.

Przypisy:

- [1] Faron B., *Hiszpańska szkoła jazdy*. In Faron B., ...z podróży, Kraków, 2007, s. 48.
- [2] Piotrowska E., *Austriacka Biblioteka Narodowa w Wiedniu*, „EBIB”, [online], 2011, nr 8, s. 2 [dostęp: 2014-10-21]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/126/126_piotrowska.pdf.
- [3] Humphreys R., *Wiedeń: praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała, 1998, s. 84.
- [4] Piotrowska E., *Austriacka Biblioteka Narodowa w Wiedniu*, „EBIB”, [online], 2011, nr 8, s. 2 [dostęp: 2014-10-21]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/126/126_piotrowska.pdf.
- [5] Humphreys R., *Wiedeń: praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała, 1998, s. 87.
- [6] *Who writes, remains*. Tłumaczenie: Marzena Błach z angielskiej wersji posteru informacyjnego „Komunikacja”.
- [7] *And he who writes clearly leaves a greater impression*. Tłumaczenie: Marzena Błach z angielskiej wersji posteru informacyjnego „Komunikacja”.
- [8] Reitprecht M. (ed.), *The Vienna Main City Library*, Vienna, b.r., s. 4.
- [9] Taborski R., *Polacy w Wiedniu*, Kraków, 2001, s. 13-14.

Informacja o autorze:

mgr Marzena Błach – pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, zajmuje się wypożyczaniem międzybibliotecznym, tel. 12 662 63 73, e-mail: marzena.blach@libpost.up.krakow.pl.